

ผลการศึกษารณศึกษา หนังสือราชพัสดราภรณ์

1. แนวความคิดในการจัดทำ

หนังสือราชพัสดราภรณ์ของสำนักงานเอกลักษณ์ของชาติเป็นหนังสือรวบรวมภาพถ่ายที่จัดทำขึ้นเพื่อสองวัตถุประสงค์ด้วยกัน คือ เพื่อนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษาในปี พ.ศ. 2547 และเพื่อเป็นหนังสืออ้างอิง (Reference Book) เกี่ยวกับรูปแบบเครื่องฉลองพระองค์และลักษณะในการฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และเจ้านายฝ่ายหน้าองค์อื่นๆ ในราชวงศ์จักรี ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อผู้สนใจเกี่ยวกับลายผ้าไทยและรูปแบบการแต่งกาย อีกทั้งยังเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญเล่มหนึ่งเท่าที่ทางราชการเคยจัดพิมพ์ เนื่องจากคณะกรรมการจัดทำหนังสือล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องนั่นเอง

2. รูปแบบ ลักษณะ และองค์ประกอบของหนังสือ

2.1. ลักษณะทั่วไปของหนังสือ

หนังสือราชพัสดราภรณ์มีขนาดกว้าง 10 นิ้ว ยาว 14 นิ้ว หรือเทียบได้กับขนาดหนังสือพิมพ์แทบลอยด์ ซึ่งจัดว่าเป็นขนาดที่ใหญ่กว่าหนังสือปกตีทั่วไป และมีความหนาถึง 450 หน้า ทำให้หนังสือมีน้ำหนักมาก ดังนั้นเพื่อประสิทธิภาพในการเก็บรักษาหนังสือไม่ให้เสียรูปทรงและป้องกันไม่ให้น้ำกระดากภายในได้รับความเสียหาย ปกหนังสือที่ใช้จึงทำจากกระดาษแข็งที่มีความหนาเป็นพิเศษ และห่อหุ้มด้วยปกนอก (Book Jacket) ที่ทำจากกระดาษอาร์ตมันเพื่อความสวยงามของหนังสือ

แม้ว่าขนาดที่ใหญ่กว่าหนังสือทั่วไปจะทำให้เป็นอุปสรรคในการจัดเก็บหนังสือ และไม่สะดวกในการนำติดตัวไปใช้งาน แต่เนื่องหนังสือราชพัสดราภรณ์เป็นหนังสือรวบรวมภาพถ่ายที่ต้องการให้รายละเอียดเกี่ยวกับลวดลายของฉลองพระองค์และรูปแบบการฉลองพระองค์ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องใช้รูปภาพขนาดใหญ่ในการจัดทำ เพื่อให้รายละเอียดต่างๆ มีความชัดเจนและสวยงาม

2.2. องค์ประกอบของหนังสือ

- 1) ใบบ่มปก (Book Jacket) มีการนำภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทุกพระองค์ในราชวงศ์จักรีมาจัดเรียงไว้ตามลำดับ โดยภาพพระ

บรมฉายาลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์มีขนาดใหญ่ที่สุด และมีชื่อหนังสือราชพัสดุมารณณ์ปรากฏอยู่บริเวณด้านล่างของปกหน้าและบริเวณสันหนังสือ

- 2) ปก (Cover) ทำด้วยกระดาษแข็งอย่างหนาเคลือบด้วยพลาสติกเพื่อป้องกันน้ำอีกชั้นหนึ่ง ไม่มีการใช้ภาพในการออกแบบปก แต่ใช้การเดินทองเป็นลายเส้นโดยรอบ และมีชื่อหนังสือราชพัสดุมารณณ์บริเวณตรงกลางของปกหน้า
- 3) ใบผนึกปก (End Paper) เป็นกระดาษปิดผนึกติดกับด้านในของปกหนังสือทั้งด้านหน้าและด้านหลังปก เพื่อช่วยยึดปกให้แน่นกับตัวเล่มหนังสือ
- 4) ปกใน (Title Page) มีข้อความระบุชื่อหนังสือราชพัสดุมารณณ์ และคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชพัสดุมารณณ์
- 5) หน้าลิขสิทธิ์ (Copyright Page) มีการระบุว่าสำนักงานเอกลักษณ์ของชาติเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หนังสือเล่มนี้ และเป็นการพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม 2547 นอกจากนี้ยังมีข้อมูลสำหรับบัตรรายการห้องสมุดไว้ด้วย
- 6) คำนิยม (Foreword) อาจารย์เฝ้าทอง ทองเจือ ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานกรรมการคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชพัสดุมารณณ์เป็นผู้เขียนคำนิยมให้กับหนังสือ เนื่องจากอาจารย์เฝ้าทองมีความเหมาะสมในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านราชพัสดุมารณณ์และเครื่องแต่งกายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 7) คำนำ (Preface) เป็นการกล่าวนำเนื้อหาทั้งหมดที่ปรากฏในหนังสือ และเป็นการชี้แจงถึงที่มาของโครงการจัดทำหนังสือ รวมทั้งบอกถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านพึงได้รับจากหนังสือเล่มนี้
- 8) สารบัญ (Table of Contents) ประกอบด้วยบทต่างๆ รวมทั้งหมด 9 บทด้วยกัน รวมทั้งภาคผนวก บรรณานุกรม ดัชนี และอภิธานศัพท์ โดยมีเลขหน้ากำกับทุกบทเพื่อความสะดวกในการเปิดหา
- 9) สารบัญภาพ (Table of Illustrations) เนื่องจากหนังสือราชพัสดุมารณณ์มีรูปภาพเป็นส่วนสำคัญ และมีรูปภาพจำนวนมากถึงเกือบ 400 ภาพ จึงจำเป็นต้องมีสารบัญภาพเพื่อให้ผู้อ่านพลิกดูได้สะดวก
- 10) เนื้อเรื่อง (Contents) ภายในหนังสือราชพัสดุมารณณ์นั้นจะใช้เกณฑ์ของช่วงเวลาและรูปแบบในการฉลองพระองค์หรือกล่าวง่าย ๆ ว่าตามแฟชั่นการแต่งกายในการแบ่งเป็นบทต่างๆ 9 บท ดังนี้
  - บทที่ 1 “ราชพัสดุมารณณ์ในรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3” เป็นเนื้อหาและภาพวาดในโบสถ์วัดหรือวิหารต่างๆ ที่เกี่ยวกับราชพัสดุมารณณ์ในช่วงรัชสมัยดัง

กล่าว เนื่องจากขณะนั้นยังไม่มีการบินที่ภาพถ่ายเก็บไว้ จึงจำเป็นต้องใช้ ภาพวาดดังกล่าวประกอบกับการอธิบายเพื่อความเข้าใจ

- บทที่ 2 "ราชพัสดราภรณ์ในปลายรัชกาลที่ 4"
- บทที่ 3 "ราชพัสดราภรณ์ในต้นรัชกาลที่ 5"
- บทที่ 4 "ราชพัสดราภรณ์ในกลางรัชกาลที่ 5"
- บทที่ 5 "ราชพัสดราภรณ์ในปลายรัชกาลที่ 5"
- บทที่ 6 "ราชพัสดราภรณ์ในรัชกาลที่ 6"
- บทที่ 7 "ราชพัสดราภรณ์ในรัชกาลที่ 7"
- บทที่ 8 "ราชพัสดราภรณ์ในรัชกาลที่ 9"
- บทที่ 9 "ราชพัสดราภรณ์ในพระราชพิธี"

11) ภาคผนวก (Appendix) เป็นส่วนที่รวบรวมรายละเอียดต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับ หนังสือราชพัสดราภรณ์เพื่อช่วยให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจในเนื้อหาของหนังสือมากยิ่งขึ้น เพราะเพียงแค่คำบรรยายภาพนั้นอาจไม่เพียงพอสำหรับผู้อ่านบางคนที่ต้องการ ข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่มีความสำคัญ

12) บรรณานุกรม (Bibliographies) คณะกรรมการจัดทำหนังสือราชพัสดราภรณ์ได้ใช้ แหล่งข้อมูลจำนวนมากในการจัดทำ ทั้งในส่วนของภาพ คำบรรยาย และเนื้อหา ประกอบ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการบรรณานุกรม อันจะช่วยให้ผู้อ่านที่มีความ สนใจสามารถติดตามรายละเอียดต่างๆ ที่ไม่ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่มนี้ต่อไปได้

13) อภิธานศัพท์ (Glossary) หนังสือราชพัสดราภรณ์จำเป็นที่จะต้องมีส่วนนี้ เพราะคำ บางคำไม่เป็นที่เข้าใจได้โดยทั่วไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอธิบายคำบางคำที่ปรากฏหรือ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

3. การวางแผนการผลิตหนังสือ

3.1 ขั้นตอนในการวางแผนการผลิต

จากการศึกษากระบวนการทำงานของคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชพัสดรา ภรณ์ผู้ศึกษาพบว่า คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ มีวัตถุประสงค์ในการผลิตหนังสือราช พุสดราภรณ์ไว้ 2 กรณีด้วยกัน คือ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์แห่งในว โรกาลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 72 พรรษา และเพื่อผลิตเป็นหนังสืออ้างอิงไว้จำหน่าย แจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป

โดยแหล่งข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการผลิตต้นฉบับนั้น ประกอบด้วยส่วนของเนื้อหา และรูปภาพ ซึ่งได้จากผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมทำงานในคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ และจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติตามลำดับ นอกจากนี้คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ยังได้รับภาพ ถ่ายของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จากเจ้าหน้าที่ของพระราชตำหนักจิตรลดารโหฐานอีกด้วย ซึ่งเป็นการประสานงานภายในและภายนอกคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ

ส่วนขั้นตอนการสรุปรายละเอียดของหนังสือที่ต้องการผลิตนั้น คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ได้มีมติที่จะผลิตหนังสือออกมาตามขนาด จำนวนหน้า และจำนวนบทตามที่ ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น โดยกำหนดชนิดกระดาษที่ใช้ในการพิมพ์เป็นกระดาษอาร์ตชนิดผิวมัน พิมพ์ด้วยระบบออฟเซต 4 สี ทั้งนี้ได้มีการประสานงานกับบริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งเพื่อ ประเมินราคาในการจัดพิมพ์และจัดจ้างต่อไป

ด้านการวางกำหนดเวลาในการทำงานนั้น คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ได้มีการ กำหนดระยะเวลาในการทำงานตามมติที่ประชุม ซึ่งจะประชุมเป็นประจำทุกวันจันทร์หรือ วันพุธ โดยคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ มีการจัดประชุมเกือบทุกสัปดาห์ เพื่อสรุปสถานการณ์และติดตามความคืบหน้าของงานที่ได้มอบหมายไว้กับผู้รับผิดชอบในส่วนต่างๆ สำหรับผู้ศึกษามีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของการเข้าประชุม และเป็นผู้ช่วยออกแบบและ จัดหน้าหนังสือ โดยจะต้องเข้าประชุมร่วมกับคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ทุกครั้ง เนื่องจากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และเพิ่มหรือลดภาพที่ใช้ในการจัดหน้าหนังสืออยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ก็ได้กำหนดวันส่งต้นฉบับเข้าโรงพิมพ์ไว้ใน ช่วงเดือนมิถุนายน เพื่อนำ Lay Out ไปจัดทำเป็น Art Work ก่อนตรวจสอบต้นฉบับให้มีความสมบูรณ์ที่สุดก่อนจัดพิมพ์

3.2. การประมาณราคาสั่งพิมพ์

งบประมาณในการจัดทำหนังสือราชพัสดุรากรณนั้น คณะกรรมการจัดทำ หนังสือฯ ได้รับงบประมาณในการดำเนินงานจากรัฐบาล โดยมีสำนักงานเอกลักษณ์ของ ชาติเป็นผู้รับผิดชอบและบริหารงบประมาณนี้ทั้งหมด

โดยทั่วไปแล้ว ค่าใช้จ่ายในการผลิตหนังสือนั้นจะแบ่งเป็นค่าดำเนินการก่อนพิมพ์ ค่าวัสดุหลัก ค่าดำเนินการพิมพ์ และค่าดำเนินการหลังการพิมพ์ ทั้งนี้จากการปฏิบัติงาน จริงผู้ศึกษาพบว่าค่าดำเนินการก่อนการพิมพ์นั้นจะใช้ในการจัดการประชุม รวมทั้งค่า ประชุมที่ให้แก่คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ และเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำต้นฉบับ ได้แก่ ค่ารูปถ่าย ค่ากระดาษ ค่าหมึกพิมพ์ และค่าเอกสารอื่นๆ ที่ใช้ในการจัดทำหนังสือ ส่วนค่า ออกแบบสิ่งพิมพ์นั้นทางคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ มีกรรมการที่มีความสามารถใน

การออกแบบหนังสือรับผิดชอบอยู่แล้ว คือ อาจารย์ ดร.อนุชา ทิระคานนท์ จึงช่วยลดค่าใช้จ่ายที่จะต้องจ้างโรงพิมพ์ออกแบบไปได้ส่วนหนึ่ง ดังนั้นค่าวัสดุหลัก ค่าดำเนินการพิมพ์ และค่าดำเนินการหลังการพิมพ์จึงเป็นค่าใช้จ่ายหลักที่ทางคณะกรรมการจัดทำหนังสือจำเป็นต้องจัดการให้ไม่เกินกว่างบประมาณที่กำหนดไว้

4. กระบวนการผลิตหนังสือ

4.1. กระบวนการวางแผนก่อนการผลิต (Prepress)

4.1.1. การวางแผนการผลิต

หลังจากที่คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ได้รับคำสั่งจากสำนักงานเอกลักษณ์ของชาติให้จัดทำหนังสือราชพัสดราภรณ์ คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ก็ได้มีการประชุมวางแผนการทำงานทั้งในด้านหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละฝ่าย การจัดประชุม ระยะเวลา และรูปแบบการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานทั้งหมดในคณะกรรมการจัดทำหนังสือคือเลขานุการคณะกรรมการจัดทำหนังสือราชพัสดราภรณ์ ซึ่งจะทำหน้าที่กำหนดวันและเวลาประชุม หาสถานที่ประชุม กำหนดวาระและบันทึกวาระการประชุม ติดต่อประสานงานภายในคณะกรรมการจัดทำหนังสือ และติดต่อกับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก หน้าที่ดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อการผลิตหนังสือเป็นอย่างมาก เพราะทำให้กระบวนการทำงานเป็นไปอย่างสะดวกราบรื่น และเมื่อมีปัญหา ก็สามารถหาวิธีแก้ไขร่วมกันได้อย่างรวดเร็ว

4.1.2. การเตรียมต้นฉบับ

ต้นฉบับของหนังสือราชพัสดราภรณ์ประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนของเนื้อหา ซึ่งเป็นบทความ ข้อเขียนต่างๆ รวมทั้งคำบรรยายภาพ โดยผู้ทำหน้าที่เตรียมเนื้อหาต้นฉบับนั้นก็เป็นการและอนุกรรมการในคณะกรรมการจัดทำหนังสือ นั่นเอง ไม่ใช่ด้วยเหตุผลด้านงบประมาณที่จำกัด แต่เนื่องจากบุคคลที่ร่วมทำงานอยู่ในคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ไทย และราชพัสดราภรณ์โดยตรง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่สังคมให้ความเชื่อถือ

อีกส่วนหนึ่งซึ่งใช้เป็นหลักในการผลิตหนังสือก็คือ ภาพ โดยภาพที่ใช้เป็นภาพที่ได้จากการถ่ายรูปต้นฉบับผ่านกล้องถ่ายรูป ซึ่งเกือบทั้งหมดนั้นได้มาจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในส่วนนี้ผู้ศึกษามีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในการนำรูปถ่ายมาสแกนเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบจัดหน้า และภาพบางส่วนของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถนั้น ผู้ศึกษาได้รับจากคณะกรรมการจัดทำหนังสือ ในรูปแบบดิจิทัลที่มีความละเอียดของภาพสูงมาก และเหมาะสำหรับเป็นต้นฉบับภาพในการพิมพ์

อย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามก็ดี ภาพทุกภาพนั้นอาจารย์ ดร. อนุชา ทิรคานนท์ เป็นผู้คัดเลือก และเรียงลำดับภาพเพื่อแยกเป็นบทต่างๆ ในขั้นต้น เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถนำมาออกแบบจัดหน้าต่อไปได้

สุดท้ายได้แก่ปกหนังสือ ซึ่งเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ผู้ศึกษามีส่วนรับผิดชอบในการออกแบบและจัดทำ โดยคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ จะกำหนดรูปแบบอย่างคร่าวๆ มาให้ หรือเรียกว่ากำหนด Concept ของงาน แล้วผู้ศึกษานำไปออกแบบและจัดทำให้เกิดเป็นชิ้นงานตัวอย่าง

ต้นฉบับทั้ง 3 ส่วนนี้ ผู้ศึกษามีหน้าที่นำมาออกแบบและจัดหน้าร่วมกันภายใต้การควบคุมดูแลของอาจารย์ ดร. อนุชา ทิรคานนท์ ซึ่งอาจารย์เป็นผู้กำหนดรูปแบบการจัดหน้าของหนังสือทั้งเล่ม และเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในขั้นแรก ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

4.1.3. การบรรณาธิกร (Editing)

ทุกครั้งที่คุณศึกษาได้ทำการออกแบบและจัดหน้าตามที่ได้รับมอบหมายมาสำเร็จแล้ว ก็จะต้องส่งกลับไปให้อาจารย์ ดร. อนุชา ทิรคานนท์ ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง ก่อนที่จะส่งมอบให้ทางคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ นำไปใช้ในการประชุมครั้งต่อไป เนื่องจากในบางครั้งอาจเกิดข้อผิดพลาดในการมอบหมายงาน หรือว่าการสื่อสารผิดพลาดจนเกิดความไม่เข้าใจในคำสั่ง หรือแม้กระทั่งผู้ศึกษาเกิดความผิดพลาดในการทำงานเองก็ตามที่ เพราะต้นฉบับจะต้องนำเข้าไปประชุมคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ทุกครั้ง เพื่อพิจารณาร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง หรือเรียกว่าการบรรณาธิกรต้นฉบับก็ได้เช่นกัน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ต้นฉบับทั้ง 3 ส่วน จึงแทบจะไม่ปรากฏข้อผิดพลาดใดๆ ขึ้นมาได้ เพราะผ่านการบรรณาธิกรซ้ำหลายครั้งด้วยกัน

จากการปฏิบัติงานจริงผู้ศึกษาพบว่า ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเป็นประจำคือ การลำดับภาพ และการเลือกภาพลงในแต่ละบท ทำให้มีการแก้ไขต้นฉบับในส่วนของภาพอยู่เป็นประจำหลังการประชุม อีกทั้งยังมีการเพิ่มภาพที่ขาดหายไป และลดภาพที่ไม่เหมาะสมหรือซ้ำซ้อน และบ่อยครั้งที่ภาพที่ตัดออกไปแล้วกลับถูกนำกลับมาใช้อีกครั้ง หรือภาพที่เพิ่มเข้าไปถูกตัดออกไป ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการจัดทำต้นฉบับไม่น้อย

4.2. กระบวนการในขั้นตอนการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ (Press)

4.2.1. การเรียงพิมพ์ (Computer Graphic)

ในการจัดทำหนังสือราชพัสดุรากรณนั้น คณะกรรมการจัดหนังสือฯ มีมติให้ใช้วิธีการพิมพ์แบบออฟเซต 4 สี ดังนั้นการเรียงพิมพ์ที่เหมาะสมกับการพิมพ์ด้วยระบบออฟเซตนั้นจึงเป็นการเรียงพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ โดยขั้นตอนนี้ผู้ศึกษามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการเรียงพิมพ์ด้วยเช่นกัน ซึ่งโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการเรียงพิมพ์คือ Adobe PageMaker 6.5 บนเครื่อง Personal Computer (PC) และ Microsoft Word ร่วมกัน

4.2.2. การจัดวางหน้า (Lay Out)

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาในการปฏิบัติงานมากที่สุด เนื่องจากหนังสือราชพัสดุรากรณเป็นหนังสือรวบรวมรูปภาพ ดังนั้นการนำเสนอรูปภาพให้มีความน่าสนใจทั้งในเรื่องของขนาดภาพ สีที่ใช้ ความสมดุลของหน้า และความสอดคล้องต่อเนื่องของรูปทั้งหมดจึงเป็นส่วนที่ต้องให้ความสำคัญสูงสุด ทั้งนี้นโยบายในการจัดวางหน้าทีคณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ ได้มีมติให้ดำเนินการจัดวางหน้านั้น จะใช้รูปแบบการวางภาพแบบตัดตกแทนที่การวางภาพแบบล้อมกรอบ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดวางหน้าที่ได้ได้รับความนิยมในปัจจุบัน และทำให้การใช้พื้นที่ของกระดาษและรูปภาพเกิดความคุ้มค่ามากกว่า เพราะไม่ต้องเสียเนื้อที่ของหน้ากระดาษไปกับกรอบภาพและพื้นรองรับรูป

ส่วนการนำเสนอในที่ประชุมนั้น เพื่อความประหยัดและรวดเร็วในการจัดวางหน้า ผู้ศึกษาจึงใช้การทำแบบร่างอย่างหยาบ ที่ให้รายละเอียดของภาพอย่างเดียวกับแบบจริง ต่างกันแค่มาตราส่วนที่ย่อลงมาเท่านั้น รวมทั้งการใช้สีในการพิมพ์แบบร่างอย่างหยาบก็ใช้การพิมพ์ด้วยสีขาวดำเป็นหลัก สาเหตุที่ไม่จัดทำแบบร่างอย่างละเอียดเนื่องจากขนาดกระดาษที่ใช้ในการผลิตจริงนั้นมีขนาดใหญ่่มาก ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง นอกจากนี้การใช้สี 4 สีในการพิมพ์ก็เป็นการสิ้นเปลืองทั้งค่าใช้จ่ายและเวลาในการพิมพ์ และที่สำคัญคือต้นฉบับมีการแก้ไขบ่อย ดังนั้นการพิมพ์แบบร่างหยาบขนาดย่อจึงช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมากทั้งค่าหมึกพิมพ์และค่ากระดาษ และยังสะดวกในการตรวจสอบและเปรียบเทียบภาพอีกด้วย

สำหรับขั้นตอนต่อไปที่จะต้องทำต้นฉบับออกมาเป็นดัมมี่ (Dummy) และ ต้นแบบสื่อสิ่งพิมพ์ (Mock Up) นั้น เป็นหน้าที่ของโรงพิมพ์ที่จะต้องจัดทำออกมาให้คณะกรรมการจัดทำหนังสือฯ พิจารณาความเหมาะสมและตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาภาพ และปก หากยังมีข้อผิดพลาดไม่ว่ากรณีใดๆ เช่น การจัดวางหน้าไม่ตรงกับต้นฉบับ สีที่พิมพ์ออกมาผิดเพี้ยนหรือไม่สวยงาม เป็นต้น โรงพิมพ์จะต้องนำกลับไปแก้ไขจนกว่าคณะกรรมการจัดทำหนังสือจะพอใจ หรือเป็นไปตามข้อตกลงระหว่างกัน

4.2.3. การจัดทำอาร์ต เวิร์ค (Art Work)

หลังจากที่ Lay Out ผ่านการตรวจสอบและผ่านการพิจารณาแล้ว โรงพิมพ์จะนำต้นฉบับนั้นไปจัดทำเป็น Art Work ต่อไปตามรูปแบบการจัดวางหน้าที่กำหนดไว้ใน Lay Out โดยจะพิมพ์ลงบนกระดาษที่ใช้พิมพ์จริง สีที่ใช้เป็นสีที่ใช้จริง ซึ่งขั้นตอนนี้ไม่ควรมียield ผิดพลาดใดๆ เกิดขึ้น เนื่องจากหากมีการแก้ไขอีกจะทำได้ยาก และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

4.2.4. การพิสูจน์อักษร (Proof Reading)

แม้ว่า Art Work ไม่ควรมียield ผิดพลาดใดๆ ก็ตาม คณะกรรมการจัดทำหนังสือ ก็จำเป็นต้องตรวจสอบความถูกต้องครั้งสุดท้ายก่อนการทำแม่พิมพ์ เพื่อให้หนังสือราชพัสดุรายการนี้ไม่มีความผิดพลาดในเรื่องการสะกด และการใช้คำที่ไม่เหมาะสม

4.2.5. การทำแม่พิมพ์ (Printed Plate)

เมื่อกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องทั้งหมดเสร็จสิ้นแล้ว โรงพิมพ์จะนำต้นฉบับมาทำเป็นแม่พิมพ์ต่อไป โดยจะต้องนำ Art Work มาแยกสีเสียก่อน เนื่องจากเป็นการพิมพ์ออฟเซต 4 สี แล้วจึงนำไปทำเพลตแม่พิมพ์ 4 สี ได้แก่ เพลตหมึกพิมพ์สีดำ (Black) เพลตหมึกพิมพ์สีม่วงแดง (Magenta) เพลตหมึกพิมพ์สีเหลือง (Yellow) และเพลตหมึกพิมพ์สีฟ้า (Cyan) เพื่อพิมพ์ปรีฟ หรือพิมพ์ก่อนทำงานพิมพ์จริง โดยตรวจสอบเจดสีหมึก กระดาษพิมพ์ เม็ดสกรีน และแรงกดในการพิมพ์ ถ้าทุกอย่างเรียบร้อยดีก็ถึงขั้นตอนการพิมพ์จริง

4.2.6. การตีพิมพ์ (Press)

หนังสือราชพัสดุรายการนี้ใช้การพิมพ์แบบออฟเซต 4 สี เนื่องจากจำนวนพิมพ์มาก มีภาพประกอบมาก มีภาพพิมพ์สี่สี ต้องการคุณภาพ ความสวยงาม และรวดเร็ว และคณะกรรมการจัดทำหนังสือมีงบประมาณเพียงพอที่จะพิมพ์หนังสือด้วยวิธีการนี้

4.3. กระบวนการในขั้นตอนหลังการพิมพ์ (After Press)

การเข้าเล่ม

การเข้าเล่มของหนังสือราชพัสดุรายการนี้ใช้การทำเล่มแบบปกแข็ง โดยเนื้อกระดาษข้างในใช้การเย็บก็ เพราะจำนวนหน้าหนังสือมีมาก และเพื่อความทนทานของหนังสือ